

REFERENCES

- Chub, P., and Bernatska, O. "Rol zaluchenykh resursiv v zabezpechenni finansovoi stiiikosti banku" [The Role of Funds Raised in Satisfying of Bank's Financial Stability]. *Rynok tsinnykh papieriv Ukrainy*, no. 9-10 (2015): 69-74. <http://securities.usmdi.org/PDF/941.pdf>
- Halapup, L. O. "Suchasni tendentsii funktsionuvannia rynku mizhbankivskoho kredytuvannia v Ukraini" [Current Trends of Functioning of the Interbank Lending Market in Ukraine]. *Ekonomichniy analiz*, vol. 24, no. 2 (2016): 15-21. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8377/1/4.pdf>
- "Killist bankiv v Ukraini (2008-2023)" [Number of Banks in Ukraine (2008-2023)]. Minfin : vebсайт. <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
- [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2643-20#Text>
- Larionova, K. L., and Vidlatskiy, V. A. "Teoretychni aspekty vyznachennia mizhbankivskoho kredytnoho rynku ta yoho suchasnyi stan v Ukraini" [Theoretical Aspects of the Definition of the Interbank Credit Market and Its Current State in Ukraine]. *Finansovy prostir*, no. 2 (2015): 32-37.
- "Nahliadova statystyka" [Supervisory Statistics]. Natsionalnyi bank Ukrainy : vebсайт. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>
- "Natsionalnyi bank onovyv perelik systemno vazhlyvykh bankiv" [The National Bank Has Updated the List of Systemically Important Banks]. Natsionalnyi bank Ukrainy : vebсайт. March 10, 2023. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onoviv-perelik-sistemno-vajlivih-bankiv-16072#>
- "NBU rozshyryv perelik systemno vazhlyvykh bankiv. Teper yikh 14" [The NBU Expanded the List of Systemically Important Banks. Now There Are 14 of Them]. Liha. Finansy : vebсайт. March 10, 2022. <https://finance.liga.net/ua/bank/novosti/nbu-rasshiril-spisok-sistemno-vajnyh-bankov-teper-ih-14>
- "Onovlenyi spysok systemno vazhlyvykh bankiv" [Updated List of Systemically Important Banks]. Natsionalnyi bank Ukrainy : vebсайт. March 01, 2021. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onoviv-perelik-sistemno-vajlivih-bankiv-10928#>
- Velychkin, V. O., and Stolpak, A. O. "Upravlinnia formuvanniam resursnoi bazy banku v umovakh makro- ta mikroekonomiky" [Management of Forming the Banks' Resources in Macro- and Microeconomics Conditions]. *Ekonomichniy forum*, no. 3 (2015): 362-368. http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/2300/1/ecfor_2015_3_58.pdf

УДК 336.71.078.3

JEL: E58; G28

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-171-178>

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ БАНКІВ: СВІТОВА ПРАКТИКА ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

©2023 ТОМАРОВИЧ Т. В.

УДК 336.71.078.3

JEL: E58; G28

Томарович Т. В. Ризик-орієнтований підхід до управління фінансовими потоками банків: світова практика та досвід України

У статті висвітлені світова практика та досвід України управління фінансовими потоками банку з урахуванням ризик-орієнтованого підходу. Доведено, що досвід України, який застосовується на практиці в управлінні фінансовими потоками банку з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, відповідає вимогам міжнародних стандартів групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (FATF), Базельським принципом ефективного банківського нагляду, директивам і регламентам Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму. Проведено порівняльний аналіз рекомендацій FATF з управління ризиком і моделей управління ризиками в Україні (однорівневої та дворівневої) та доведено ефективність їх використання. Проведено аналіз поточних заходів Національного банку України у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму, враховуючи характеристику проведених заходів у першому кварталі 2023 р. Доведено, що ризик-орієнтований підхід, який прописаний в чинному законодавстві України, охоплює всі необхідні напрями – від суб'єктів, яким притаманний підвищений рівень ризику, до суб'єктів із пониженим рівнем ризику – з метою мінімізації цих ризиків у процесі господарської діяльності, проте це не завжди відображається на практиці вітчизняних суб'єктів господарювання. За результатами проведеної оцінки зроблено висновок, що подальші розробки мають бути зосереджені на ще більш інтенсивній взаємодії українського законодавства та передового світового досвіду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Ключові слова: фінансові потоки банку, ризик-менеджмент, ризик-орієнтований підхід, FATF.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 15.

Томарович Тетяна Віталіївна – аспірантка кафедри фінансових технологій та консалтингу, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: tomarovitch@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9984-0987>

Tomarovich T. V. The Risk-Based Approach to the Banks' Financial Flows Management: Global Practice and Experience of Ukraine

The article highlights the world practice and experience of Ukraine in managing financial flows of the bank taking into account the risk-based approach. It is proved that the experience of Ukraine, which is applied in practice in the management of financial flows of the bank, taking into account the risk-based approach, meets the requirements of the international standards of the group for the development of financial measures to counter money laundering and terrorist financing (FATF), Basel principles of effective banking supervision, directives and regulations of the European Parliament and the Council of the European Union in the field of prevention and counteraction to legalization of criminal proceeds/terrorist financing. A comparative analysis of FATF recommendations on risk management and risk management models in Ukraine (single-tier and two-tier) is carried out and the efficiency of their use is proved. An analysis of current measures of the National Bank of Ukraine in the field of prevention and counteraction to legalization of criminal proceeds/terrorist financing is carried out, taking into account the characteristics of the measures taken in the first quarter of 2023. It is proved that the risk-based approach, which is specified in the current legislation of Ukraine, covers all necessary directions – from entities that have an increased level of risk to entities with a reduced level of risk – in order to minimize these risks in the process of economic activity, but this is not always reflected in the practice of domestic economic entities. Based on the results of the assessment, it was concluded that further developments should focus on even more intensive interaction of Ukrainian legislation and best international practices in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing, also financing of proliferation of weapons of mass destruction.

Keywords: financial flows of the bank, risk management, risk-based approach, FATF.

Fig.: 2. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 15.

Tomarovich Tetiana V. – Postgraduate Student of the Department of Financial Technologies and Consulting, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: tomarovitch@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9984-0987>

Інвестиційна привабливість України на міжнародному ринку залежить від багатьох репутаційних факторів. Важливу роль відіграє ефективне управління фінансовими потоками, регулювання та чіткий контроль у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (FATF).

Одним із ключових напрямків діяльності FATF є визначення країн і територій підвищеного ризику легалізації кримінальних доходів та їх класифікація до «чорного списку FATF».

Наявність країни чи території в «чорному списку FATF» само по собі не визначає застосування санкцій світового співтовариства, проте це напряму призводить до низького рівня довіри від зарубіжних інвесторів [12]. Перегляд списку країн чи територій, що перебувають у «чорному списку FATF», відбувається на засіданнях FATF відповідно до 40 критеріїв, визначених цією організацією у 2003 р. [1].

Україна була в «чорному списку FATF» з 2002 р. по 2004 р., а у 2010 р. за результатами моніторингу легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму потрапила в так званий «сірий список FATF».

Факт присутності України у «сірому списку FATF» означало і наявність підвищених ризиків для фізичних та юридичних осіб під час здійснення банківських операцій. Особлива увага приділялася експортно-імпорнтним операціям суб'єктів господарювання в іноземній валюті [13]. Іноземні банки без попередження могли блокувати ці транзакції, вимагати від українських банків деталі по контрактах, і при цьому не було гарантії щодо зберігання банківської та комерційної таємниці. Ці обставини негативно впливали на інвестиційну привабливість України інозем-

ними інвесторами та спричинили репутаційні ризики. Проте 27 жовтня 2011 р. Україну було виключено із «сірого списку FATF». Даному рішенням сприяла серйозна робота уряду, Національного банку України та Державної служби Фінансового Моніторингу, що розробляли нормативно-правові акти в Україні, які були орієнтовані на інтеграцію з нормами FATF, Базельськими принципами ефективного банківського нагляду, директивами та регламентами Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів, фінансуванню тероризму. Водночас, існує невідповідність між ризик-орієнтованим підходом в управлінні фінансовими потоками банків України та міжнародними стандартами на сучасному етапі.

Питання щодо фінансового моніторингу вже багато років досліджуються у працях таких учених і практиків: О. Глущенко, Л. Слобода, О. Василик, В. Коваленко, Л. Воронова, І. Пахомова, Л. Савченко, А. В. Федосов та інших.

Традиційно в Україні, як і в більшості розвинених країн світу, боротьба з легалізацією злочинних доходів була в компетенції лише правоохоронних органів через обмежену інформацію про фінансові злочини [14]. При цьому майже неможливо було розглядати підозрілі фінансові операції комплексно, оперувати додатковими даними, що значно погіршувало ефективність фінансових розслідувань. В умовах євроінтеграційних процесів та активного залучення іноземного капіталу на фінансовий ринок України виникає потреба в нових підходах до становлення ризик-менеджменту у фінансових установах, що відповідають рекомендаціям FATF, Базельським принципам ефективного банківського нагляду, директивам і регламентам Європейського Парламен-

ту та Ради Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму.

Питання ризикології у фінансово-кредитній системі та системі запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму висвітлено у працях таких вітчизняних науковців: Г. Азаренкова, О. Бережний, О. Вавдійчик, В. Віталінський, С. Діденко, С. Дмитров, О. Колдовський, Т. Медвідь, О. Меренкова та інших. Проте в сучасних умовах потребують подальших досліджень рішення щодо застосування ризик-орієнтованого підходу до управління фінансовими потоками банків, особливо з огляду на високий ризик країни та підвищення вимог до легітимності фінансових транзакцій у міжнародному просторі.

Метою цієї статті є порівняння ризик-орієнтованого підходу в управлінні фінансовими потоками в Україні та в рекомендаціях FATF, а також чітке визначення та пояснення того, як саме наглядові органи повинні застосовувати ризик-орієнтований підхід у своїй діяльності відповідно до Стандартів FATF.

Останніми десятиліттями в усьому світі чітко виділяється тенденція на загострення уваги в боротьбі з відмиванням грошей і фінансування тероризму. Проблема відмивання коштів набула глобального значення, і провідні країни світу дійшли згоди в тому, що боротьба з відмиванням грошей, набутих злочинним шляхом, у фінансових потоках банку – важливий напрямок розвитку за нинішніх темпів швидкого розвитку технологій.

З метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, органи банківського нагляду та урядові організації в усьому світі розробляють наукові методики та приймають відповідні закони. Так, в Україні, зокрема, було прийнято:

1. Закон України від 28.11.2002 р. № 249-IV «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (визнано таким, що втратив чинність) [2];
2. Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (визнано таким, що втратив чинність) [3];
3. Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про ПВК/ФТ; чинний) [4].

Закон про ПВК/ФТ орієнтований на захист прав та обов'язків громадян і держави, забезпечення національної безпеки методом законодавчого регу-

лювання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Важливо те, що Законом про ПВК/ФТ рекомендовано використання ризик-орієнтованого підходу суб'єктами первинного фінансового моніторингу в процесі проведення належної перевірки клієнта, механізмів повідомлення про підозрілі операції клієнтів до відповідних державних структур.

Ризик-орієнтований підхід в управлінні фінансовими потоками банку передбачає:

- ✦ погодження заходів реагування наглядових органів та надання їм змоги розподіляти ресурси для підвищення ефективності, поліпшення якості та достовірності інформації, до якої правоохоронні органи мають доступ;
- ✦ практичне зменшення навантаження на суб'єктів господарювання, що мають низький ризик у процесі наглядової діяльності;
- ✦ урізання можливостей злочинцям здійснювати відмивання незаконних доходів та унеможливлення здійснення фінансування терористичної діяльності.

Таким чином, ризик-орієнтований підхід забезпечує відповідне реагування та можливість оперативного опрацювання питань фахівцями, які компетентні приймати відповідні рішення в управлінні фінансовими потоками банку через підвищення рівня прозорості.

Органи виконавчої влади провідних країн світу створюють відповідні системи контролю та надають рекомендації стосовно конкретних напрямів боротьби з легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що стають основою для банків, банківських груп та інших відповідних комітетів. З метою глобального регулювання й удосконалення форми співпраці створюються міжнародні організації та спеціальні комітети, що ухвалюють відповідні директиви.

Державна служба фінансового моніторингу України (далі – ДСФМ) – це державний орган, що опрацьовує повідомлення про підозрілі операції та іншу інформацію, яка стосується відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [10].

Згідно з офіційними даними ДСФМ, кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, до 2020 р. збільшувалася, а починаючи з 2021 р. – зменшується. Так, у I кварталі 2021 р. кількість повідомлень до ДСФМ зменшилася на 88,10% у зв'язку з прийняттям Закону про ПВК/ФТ [4], а починаючи з 2022 р., уже маючи налагоджену систему передачі повідомлень до ДСФМ відповід-

но до чинного законодавства, кількість повідомлень зменшилася у зв'язку з воєнним станом в Україні (табл. 1).

Таким чином, аналізуючи динаміку отриманих повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу на прикладі I кварталу за період з 2019 по 2023 рр., можна зробити висновок про дієвість системи державного фінансового моніторингу в Україні та підвищення ефективності та якості повідомлень до ДСФМ після прийняття Закону про ПВК/ФТ.

Своєю чергою, функцію регулювання та нагляду у сфері відмивання коштів в Україні покладено на Національний Банк України. У процесі наглядової діяльності, станом на I квартал 2023 р., за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вимог валютного законодавства до 5 банків та 25 небанківських фінансових установ застосовано заходи впливу, а саме [11]:

- ✦ письмове застереження – 3 банки;
- ✦ штраф у розмірі 64621972,50 – 1 банк;
- ✦ відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку – 1 банк;
- ✦ письмове застереження – 11 небанківських фінансових установ;
- ✦ штрафи на загальну суму 96500260,00 грн – 22 небанківські фінансові установи.

При цьому більшість небанківських фінансових установ отримали штрафи за систематичні порушен-

ня вимог законодавства, не вживши належним чином відповідних заходів після письмових застережень.

На сучасному етапі одним із ключових елементів у системі запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, визнаним у всьому світі, що зафіксовано в рекомендаціях FATF, є застосування ризик-орієнтованого підходу в управлінні фінансовими потоками банку.

У Законі України про ПВК/ФТ визначається, що **ризик-орієнтований підхід** – це визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [4].

Для глибокого розуміння терміна розглянуто визначення ризик-орієнтованого підходу центральних банків країн світу, а також спеціалізованих міжнародних організацій (табл. 2).

Отже, завдяки визначенням, що трактовані в законодавстві України, інших держав і міжнародних організацій, можна підсумувати, що ризик-орієнтований підхід – це комплекс заходів, що враховують оцінку та розуміння ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення та вжиття відповід-

Таблиця 1

Динаміка отриманих повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу за I квартал 2019–2023 рр.

Період	Кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу	Динаміка в порівнянні з аналогічним періодом минулого року	Динаміка отриманих повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу (до прийняття Закону про ПВК/ФТ)			Динаміка отриманих повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу (відповідно до Закону про ПВК/ФТ)			
			3 ознаками обов'язкового фінансового моніторингу	3 ознаками внутрішнього фінансового моніторингу	3 ознаками обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу	Порогові фінансові операції	Підозрілі фінансові операції (діяльність)	Порогові та підозрілі фінансові операції (діяльність)	Відстеження (моніторинг) фінансових операцій
I кв. 2023 р.	311720,00	-2,29%				91,11%	8,65%	0,01%	0,23%
I кв. 2022 р.	319027,00	-8,11%				96,79%	3,13%	0,04%	0,01%
I кв. 2021 р.	347168,00	-88,10%				95,24%	4,67%	0,04%	0,05%
I кв. 2020 р.	2925055,00	14,08%	96,95%	2,60%	0,44%				0,003%
I кв. 2019 р.	2563585,00	18,71%	97,16%	2,37%	2,37%				0,010%

Джерело: складено автором за даними [10].

Визначення сутності ризик-орієнтованого підходу у вітчизняному та міжнародному законодавстві

Закон України про ПВК/ФТ [4]	Ризик-орієнтований підхід – це визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня
Ризик-орієнтований підхід. Керівництво ФАТФ для банківського сектора [5]	Ризик-орієнтовний підхід (англ. <i>risk-based approach – RBA</i>) - підхід, що ґрунтується на оцінці ризику; означає, що країни, компетентні органи та банки визначають, оцінюють і розуміють ризик відмивання грошей і фінансування тероризму, на який вони наражаються, і вживають відповідних заходів щодо пом'якшення ризику відповідно до рівня ризику
Центральний банк Ірландії [6]	Ефективний нагляд на основі ризик-орієнтовного підходу передбачає виявлення ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму, а також здійснення нагляду за фірмами відповідно до виявлених ризиків і вжиття необхідних заходів для забезпечення відповідності. Є два елементи підходу Центрального банку до нагляду за ПВК/ФТ, який базується на оцінці ризиків: виявлення та оцінка ризику ВК/ФТ; залучення наглядових органів у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму для моніторингу та забезпечення відповідності фірмами
Комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму Ради Європи [7]	Ризик-орієнтовний підхід – підхід, що ґрунтується на оцінці ризику та означає, що країни, органи державної влади, а також приватний сектор повинні розуміти ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, на які вони наражаються, і застосовувати заходи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму таким чином і тією мірою, які б забезпечували пом'якшення наслідків цих ризиків
Закон Австралії про боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму [8]	Ризик-орієнтовний підхід – підхід, заснований на оцінці ризику; визнає, що ризики ПВК/ФТ неоднакові для кожного бізнесу, клієнта чи операції. Зазначає, що ви найкраще розумієте свої конкретні ризики ВК/ФТ, беручи до уваги: типи клієнтів (наприклад, фізичні особи, компанії тощо), пропонованих продуктів або послуг, географічні райони, в яких працює бізнес

Джерело: складено автором за [4–8].

них заходів для мінімізації та пом'якшення наслідків цих ризиків залежно від їх рівня.

Відповідно до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 19.05.2020 р. № 65 (далі – Положення № 65) банк зобов'язаний у своїй діяльності застосовувати ризик-орієнтований підхід, що має бути пропорційним характеру та масштабу діяльності банку [9].

Положенням № 65 також затверджено, що ризик-орієнтований підхід в управлінні фінансовими потоками банку має застосовуватися на безперервній основі та забезпечувати виявлення, ідентифікацію, оцінку всіх наявних і потенційних ризиків ВК/ФТ, притаманних діяльності банку (ризик-профілю банку) та його клієнтам, а також передбачати своєчасне розроблення заходів з управління ризиками ВК/ФТ, їх мінімізації [9]. Що важливо, банк, застосовуючи ризик-орієнтований підхід, має утримуватися від необґрунтованого застосування де-рискінгу (*de-risking*) [15]. Зазначений підхід протирічить ризик-орієнтованому підходу та не сприяє фінансовій інклюзії.

Банк, за результатами здійснення оцінки ділових відносин (фінансових операцій без установлення

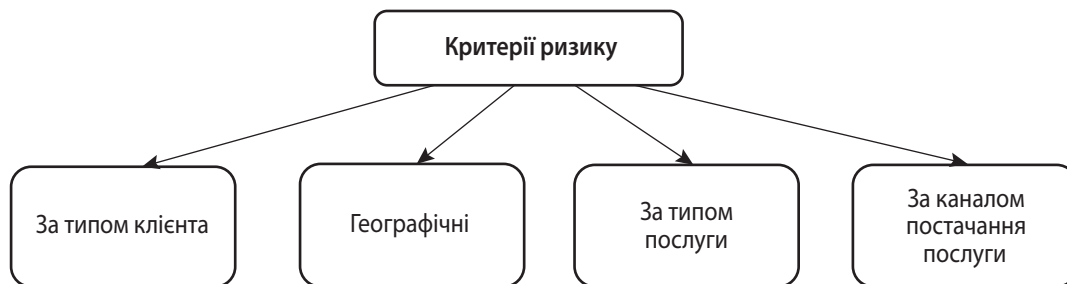
ділових відносин) із клієнтом, установлює рівень ризику, використовуючи скорингову ризик-модель, що враховує наявність критеріїв ризику (*рис. 1*).

Таким чином, у процесі або під час установлення ділових відносин банк має враховувати критерії ризиків, що пов'язані з клієнтом, з метою подальшого управління ризиками.

Управління ризиками – заходи, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу щодо створення та забезпечення функціонування системи управління ризиками, що передбачає, зокрема, визначення (виявлення), оцінку/переоцінку (вимірювання), моніторинг, контроль ризиків, з метою їх мінімізації [4].

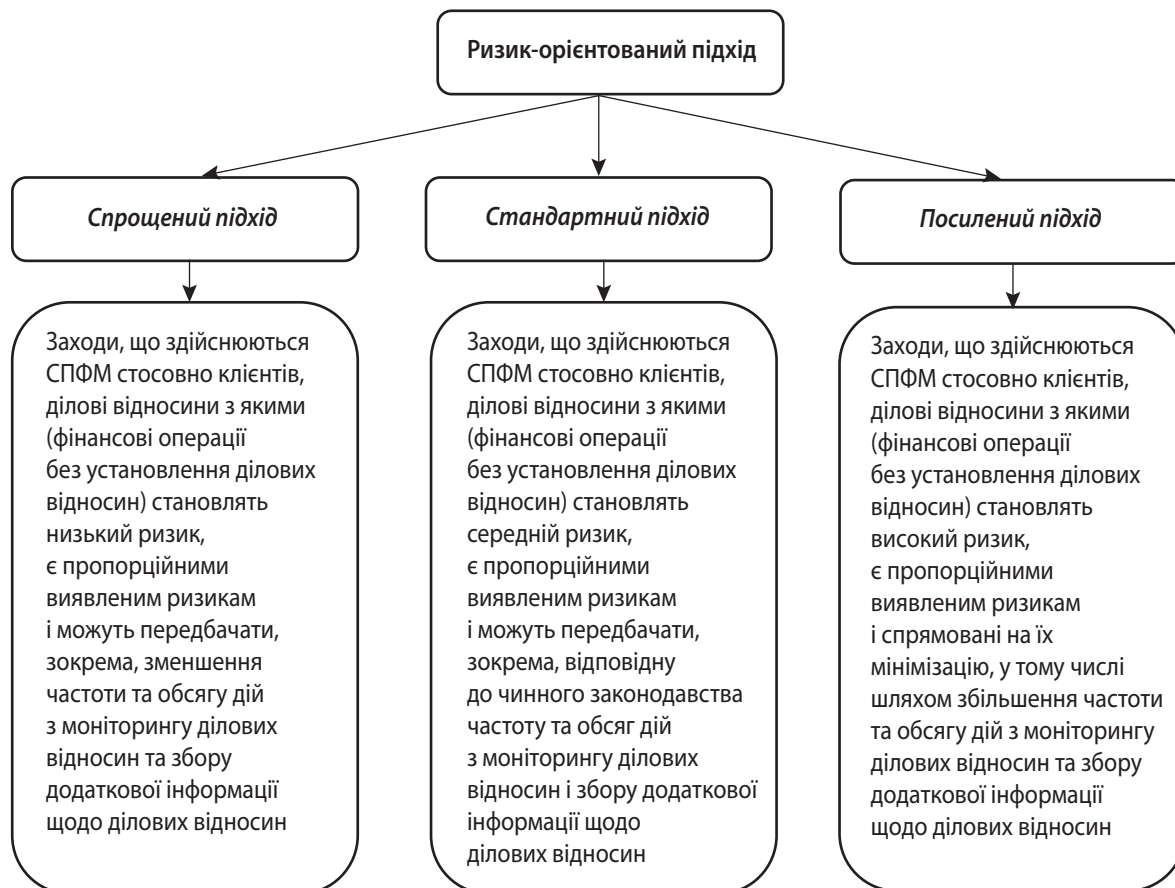
Відповідно до законодавства, під час управління фінансовими потоками, застосовуючи ризик-орієнтовний підхід, банк може використовувати спрощений, стандартний або посилений підхід, залежно від клієнта (*рис. 2*).

Відповідно до «Посібника з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму» (FATF) процес управління ризиком при здійсненні фінан-

Рис. 1. Критерії ризику для оцінки ділових відносин з клієнтом

Джерело: розроблено автором за [4; 9].

Рис. 2. Різновиди ризик-орієнтовного підходу в Україні

Джерело: розроблено автором за [4; 9].

сового моніторингу повинен включати три основні етапи, які, своєю чергою, мають поділятися на окремі складові [1]:

- ✦ визнання фінансовою установою існування ризику;
- ✦ застосування оцінки ризиків;
- ✦ розроблення стратегій для управління та зменшення ідентифікованих ризиків.

Що стосується управління ризиками в Україні, то на сучасному етапі можливе застосування двох моделей оцінювання ризиків: однорівнева та дворівнева (табл. 3).

Отже, виходячи із сучасних тенденцій моделей оцінювання ризиків в Україні, можна зробити висно-

вок, що в процесі оцінювання ризиків з урахуванням ризик-орієнтованого підходу застосовані всі етапи, які рекомендує FATE. Сучасні методи, які скеровані на інноваційну практику, допоможуть збільшити ефективність нагляду у сфері ПБК/ФТ.

ВИСНОВКИ

Враховуючи історію формування сучасної сфери запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, доведено, що на сьогоднішній день Україна володіє досить кваліфікованим законодавством, яке у своїй основній структурі на-

Порівняння моделей оцінювання ризиків за методологією FATF і в Україні

Рекомендації FATF	Моделі оцінювання ризиків в Україні	
	Однорівнева	Дворівнева
Визнання фінансовою установою існування ризику	Виявлення первинного рівня ризику	Виявлення первинного рівня ризику
Застосування оцінки ризиків	Визначення рівня прийнятного ризику	Визначення рівня прийнятного ризику
Розроблення стратегій для управління та зменшення ідентифікованих ризиків	Застосування оцінки ризиків (моніторинг)	Застосування заходів з мінімізації ризиків
	Оновлення критеріїв ризиків	Оцінка залишкового рівня ризику
		Застосування оцінки ризиків (моніторинг)
		Перегляд критеріїв ризиків (оновлення)

Джерело: розроблено автором за [1; 4; 9].

ближено до міжнародних вимог протидії легалізації злочинних доходів.

Порівняння ризик-орієнтованого підходу в управлінні фінансовими потоками в Україні та в рекомендаціях FATF приводить до висновку, що ризик-орієнтований підхід, який прописаний у чинному законодавстві України, охоплює всі необхідні напрями: від суб'єктів, яким притаманний підвищений рівень ризику, до суб'єктів із пониженим рівнем ризику, з метою мінімізації цих ризиків у процесі господарської діяльності, проте це не завжди відображається у практиці вітчизняних суб'єктів господарювання.

Актуальним завданням залишається розробка науково обґрунтованих і практично-орієнтованих методів підвищення ефективності регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. FATF Recommendations. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/fatf-recommendations.html>
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 р., № 249-IV (втратив чинність 06.02.2015 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>
3. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 р. № 1702-VII (втратив чинність 28.04.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>
4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

5. Risk-Based Approach for the Banking Sector. FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Risk-based-approach-banking-sector.html#:~:text=A%20risk%2Dbased%20approach%20means,with%20the%20level%20of%20risk>
6. Офіційний вебсайт Центрального банку Ірландії. URL: <https://www.centralbank.ie/regulation/anti-money-laundering-and-counter-the-financing-of-terrorism/risk-based-approach-to-aml-supervision>
7. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (Офіційний вебсайт Комітету експертів з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму Ради Європи). URL: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/risk-based-approach>
8. Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act 2006. No. 169 / Australian Government. Federal Register of Legislation. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00179>
9. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: затв. Постановою Національного Банку України від 19.05.2020 р., № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
10. Державна служба фінансового моніторингу України. Міжнародні стандарти. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-standarti>
11. Статистика Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
12. Дмитров С. О., Коваленко В. В., Єжов А. В., Бережний О. М. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2008. 336 с.
13. Бережний О. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 4. С. 3–7.

14. Савченко Л. А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 504 с.
15. Дмитров С., Меренкова О., Левченко Л. Моделювання оцінки ризиків використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 1. С. 54–59.

Науковий керівник – Слобода Л. Я., кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка

REFERENCES

- “Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act 2006. No. 169”. Australian Government. Federal Register of Legislation. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00179>
- Berezhnyi, O. “Ryzyky vykorystannia posluh bankiv dlia lehalizatsii dokhodiv, otrymanykh zlochynnym shliakhom, abo finansuvannia teroryzmu v systemi bankivskykh ryzykiv” [Risks of Using the Services of Banks for the Legalization of Income Obtained Through Criminal Means or the Financing of Terrorism in the System of Banking Risks]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 4 (2009): 3-7.
- Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (Ofitsiyni vebsait Komitetu ekspertiv z otsinky zakonodiv protydii vidmyvanniu koshtiv ta finansuvanniu teroryzmu Rady Yevropy). <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/risk-based-approach>
- “Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. Mizhnarodni standarty” [State Financial Monitoring Service of Ukraine. International Standards]. <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivotnitsvo/mizhnarodni-standarti>
- Dmytrov, S. O. et al. *Finansovy monitorynh v banku* [Financial Monitoring in the Bank]. Sumy: Universytetska knyha, 2008.
- Dmytrov, S., Merenkova, O., and Levchenko, L. “Modeliuvannia otsinky ryzykiv vykorystannia posluh bankiv z metoiu lehalizatsii kryminalnykh dokhodiv abo finansuvannia teroryzmu” [Modeling the Assessment of the Risks of Using the Services of Banks for the Purpose of Legalizing Criminal Income or Financing Terrorism]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1 (2009): 54-59.
- “FATF Recommendations”. <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/fatf-recommendations.html>
- [Legal Act of Ukraine] (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
- Ofitsiyni vebsait Tsentralnoho banku Irlandii. <https://www.centralbank.ie/regulation/anti-money-laundering-and-counter-terror-ism/risk-based-approach-to-aml-supervision>
- “Risk-Based Approach for the Banking Sector”. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Risk-based-approach-banking-sector.html#:~:text=A%20risk%2Dbased%20approach%20means,with%20the%20level%20of%20risk>
- “Statystyka Natsionalnoho Banku Ukrainy” [Statistics of the National Bank of Ukraine]. <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
- Savchenko, L. A. *Pravovi osnovy finansovoho kontroliu* [Legal Basis of Financial Control]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008.